

A Muravidék elcsatolásától a Schengeni-övezetig

A szlovén-magyar határ menti kapcsolatok kilencven éve, különös tekintettel a turizmusra

Dr. Gyuricza László – Ginzer Mónika

Kulcsszavak/keywords: Muravidéki magyarság, trianoni határ, elcsatolás, nemzeti kisebbség, határátlépés, határforgalom, idegenforgalom, bevásárlóturizmus, határon átnyúló együttműködés

1. Bevezető

A „Muravidék” elnevezést az I. világháborút lezáró trianoni döntés óta többnyire a szlovéniai magyar nemzetiség kapcsán használjuk „a muravidéki magyarság” kifejezésben. Pedig maga a „Muravidék”, mint földrajzi fogalom valószínűleg a szlovén nyelvben honosodott meg („Pomurje” = Muravidék), miután a XIX. században a Murától nyugatra élő szlovénség kezdett érdeklődést mutatni a történelmi Magyarországon élő szlovénség iránt. Magyar nyelvterületen a térség sajátos megnevezésére nem volt szükség az elcsatolásig, hiszen e terület szerves részét képezte Zala és Vas megyének, illetve Magyarország természeti tájainak; mind a közigazgatásban, mind néprajzi, földrajzi vonatkozásban adva voltak a több évszázados hagyománnyal bíró nevek.

Bár földrajzilag a Muravidék nemcsak a Mura bal partján fekvő térségre korlátozódik, hanem a jobb part menti területet is magába foglalja, de a magyar szóhasználatban (magyar – szlovéniai magyar kapcsolatokban) a Murától északkeletre elterülő, egykor a történelmi Magyarországhoz, ma viszont Szlovéniához tartozó területet értjük alatta. Megjegyezzük, hogy a szlovén térképeken „Prekmurje” (= Murántúl) néven találjuk e térséget, de e fogalom sem a magyarországi, sem a szlovéniai magyarok körében nem honosodott meg (GÖNCZ L. 2001).

Tanulmányunkban a szlovén–magyar határ menti kapcsolatok alakulását elemezzük – főként idegenforgalmi szempontból – a határ létrejöttének idejétől, tehát a trianoni döntéstől egészen napjainkig, amikor a határellenőrzések megszűntével megalakulhatott a határokon átnyúló kapcsolatokra épülő Muránia Idegenforgalmi Övezet (1. ábra).

A mai folyóhálózat őseinek megjelenésével az Ős-Rába és az Ős-Mura a regresszió kezdeti szakaszában az Alpokból kiérve, a nagy eséscsökkenés következtében a legnehezebb terhüket rakták le (a Stájer-dombvidék legfelső pannonjának kavicsos üledéke). A nagyfokú feltöltődés következtében a hordalékkúp folyamatosan nyomult előre dél-délkelet felé, így került a mai határvidékre kavics, majd arra finomabb üledék (GYURICZA L. 1991). Így a mai Stájer-dombvidéktől a Muravidéken keresztül a Kerka vonaláig hatalmas hordalékkúpot építettek e folyók.

A felkavicsolódást szerkezeti mozgások szüntették meg, amelyek eltérítették a két vízfolyást, s megkezdődött a hordalékkúpok eróziója. A középső- és az újpleisztocénben a balti orogén fázis hatására besüllyedt a mai Lendva-medence, illetve ennek öble, a Lenti-medence. A süllyedés megnövelte a környező területek reliefenergiáját, s a medence a magasabban maradt térszinek helyi erózióbázisává alakult. Ennek következtében felgyorsult a völgyfejlődés, s megindult a maradék hordalékkúpok pusztulása, felszabdálása, és eróziós-deráziós jellegű dombvidék alakult ki. Mindezek következményeképp a szlovén-magyar határvidék mai domborzatára a háromosztatuság jellemző (2. ábra).

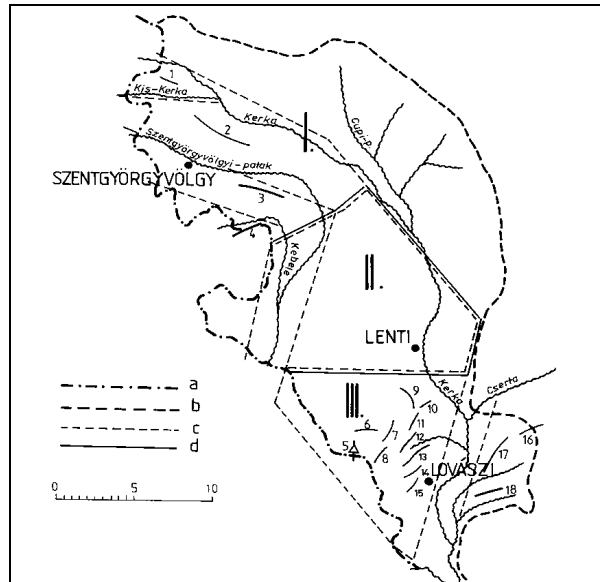
Északon emelkedik egy eróziós-deráziós jellegű dombvidék (Szentgyörgyvölgy-környéki-dombvidék), amely Magyarországon mérsékelt relatív relieffel (15-45 m/km²) rendelkezik (GYURICZA L. 1998), de az Alpok felé fokozatosan emelkedik. Ezt Szlovéniában Goričko-dombvidéknek nevezik, s amely Ausztriában a Délkelet-Stájer-félmedence meridionális hátaiban és a Gleichenbergi-hegységben folytatódik. E dombvidéken a szlovén-magyar határ vágja ketté kb. 1/3: 2/3 arányban az Őrség néprajzi tájat.

Középpütt szerkezeti törések mentén besüllyedt, tökéletes alluviális síkság terül el, amelyet a Mura, a Lendva-folyó, a Kebele, a Szentgyörgyvölgyi-patak és a Kerka töltögetett fel. Szlovéniai része a Lendva-medence, ennek kisebb öblözete a ma is Magyarországhoz tartozó Lenti-medence. Hetés néprajzi táj e síksági terület részmedencéjében helyezkedik el, amit a trianoni határ szinte pontosan fele-fele arányban szétszakított.

Délen a Lendva és a Kerka völgye összeszűkül, a két folyó a legdélibb ponton egymásba torkollik. Köztük háromszögben emelkedik a legtagoltabb részlet, a 80-125 m/km² relatív relieffel (GYURICZA L. 1998) bíró Tenke-vidék, amelynek szlovéniai részét Lendva-hegynek (Lendavske Gorice) nevezik. A könnyen pusztuló, homokos, agyagos összletből álló dombvidék – amelynek legmagasabb részén fut az országhatár – a sok csapadék hatására rendkívül tagolt.

2. ábra. Morfológiai egységek és szerkezeti vonalak a szlovén határ mentén
a/ országhatár, b/ kistájhatár, c/ szerkezeti vonalak, d/ morfológiai egységeket elválasztó vonalak, I. Szentgyörgyvölgy-környéki-dombvidék, II. Lenti-medence, III. Tenke-vidék

Figure 2. Morphological units and tectonic lines along the Slovenian border
a/ frontier, b/ border-line of small landscape, c/ tectonic lines, d/ lines dividing morphological units, I. Hills in the Szentgyörgyvölgy region II. Lenti-medence (Lenti Basin) III. Tenke-vidék (Tenke region)

Forrás: LOVÁSZ, GY. 1970, GYURICZA, L. 1993
Source: LOVÁSZ, GY. 1970, GYURICZA, L. 1993

A szlovén-magyar határvidék éghajlatát a relatíve sok csapadék (780-820 mm/év) és a kevés napfény (1750-1800 óra/év) jellemzi. A meleg nyarú kontinentális éghajlathoz soroljuk a térséget, de az északi területeken kimutatható az óceáni hatás is (egyenletesen sok csapadék, viszonylag hűvös nyár, kevés napfény, enyhe tél). A déli részeken, Pince–Lovászi környékén pedig már mediterrán hatás is (őszi csapadék-másodmaximum) érződik.

A sok csapadék és az agyagos talajok (agyagbemosódásos, ill. pszeudoglejes barna erdőtalaj) következményeként a mezőgazdaságban a magas talajvíz, illetve a gyakori felszínborítás okoz gondot.

3. A trianoni döntés közvetlen következményei

Az I. világháborút lezáró, 1920-ban megkötött trianoni békeszerződés értelmében az egykori Szerb–Horvát–Szlovén, illetve a későbbi Jugoszláv Királysághoz csatolták Zala megyéből az egykori Alsólendvai járás, Vas megyéből a Muraszombati járás nagyobb részét illetve a Szentgotthárdi járás településeinek felét (MOHOS M. 2001). Az elcsatolt Muravidék 910 km²-nyi területén élő 90.000 lakosának – az 1910-es népszámlálás adatai alapján – kb.

negyedrésze volt magyar nemzetiségű (GÖNCZ L. 2001). Becslések szerint kb. 20-22 000 magyar nemzetiségű polgár jutott őshonos területén kisebbségi sorba.

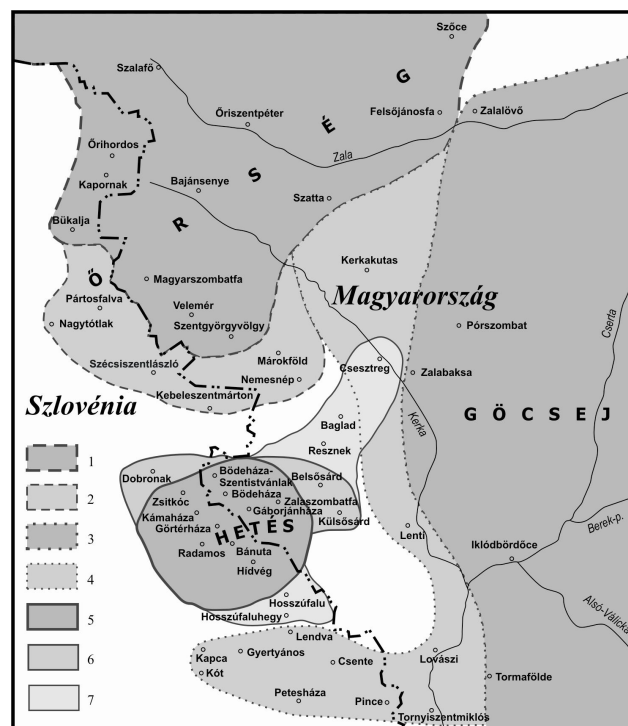
Mint a fenti adatokból kiderül, az egész elcsatolt részt figyelembe véve kisebbségben volt ugyan a magyar lakosság – bár szükséges hozzátenni, hogy a Muravidék szlovén népessége és más nemzetiségű lakossága is a századforduló időszakában (nemzeti, nyelvi és vallási hovatartozástól eltekintve) erős kötődést tanúsított akkori hazája, a történelmi Magyarország iránt (GÖNCZ L. 2001) –, viszont a magyarok túlnyomó többsége összefüggő sávban, kb. 50 km hosszan és 5-10 km szélességben közvetlenül a meghúzott határ mentén élt. Ezenkívül még Muraszombaton éltek jelentős számban (kb. 25%-ban) magyarok.

3. ábra. A néprajzi tájak kiterjedése a magyar-szlovén határvidéken

1 - az Órség magterületéhez sorolt települések, 2 - a nem minden forrás által az Órséghez sorolt települések, 3 - a Göcsej magterületéhez sorolt települések, 4 - a tágabb értelemben vett Göcsejhez sorolt települések, 5 - a szűkebben értelmezett Hetéshez sorolt települések, 6 - a tágabban értelmezett Hetéshez sorolt települések, 7 - a nem minden forrás által Hetéshez sorolt települések.

Figure 3. The extension of ethnographical landscapes in the Slovenian-Hungarian border region

1 – settlements belonging to the core region of the Órség, 2 – settlements not exclusively classified as parts of the Órség, 3 – settlements belonging to the core region of the Göcsej, 4 – settlements classified as parts of the Göcsej in its wider sense, 5 – settlements classified as parts of the Hetés in its narrower sense, 6 – settlements classified as parts of the Hetés in its wider sense, 7 – settlements not exclusively classified as parts of the Hetés

Forrás: Szerk.: BAZSIKA E. - GYURICZA L. 2008
Source: Ed. by BAZSIKA, E. – GYURICZA, L. 2008

Az összefüggő magyar nyelvterület szétválasztása egyidejűleg az identitásban fontos szerepet játszó néprajzi tájak felszabdalását is jelentette (BAZSIKA E.-GYURICZA L. 2008.)

Az Őrség nyugati, mintegy egyharmad része került a határon túlra, míg Hetést éppen megfelezte a trianoni döntés, ráadásul úgy, hogy központja Dobronak/Lendvavásárhely a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került. Így a határon belül fekvő hetési aprófalvak központi funkciót betöltő település nélkül maradtak, ami a későbbiekben jelentősen gyengítette a néprajzi táj összetartó erejét. A Lendvától délre elhelyezkedő elcsatolt falvak pedig – bár a néprajzosok és nyelvjáráskutatók körében e tekintetben nem egységes az álláspont – Dél-Göcsej nyugati nyúlványaként kerültek kisebbségbe (3. ábra).

4. A határvidék központi funkciókat ellátó településeinek rövid történeti áttekintése Trianonig

Az így meghúzott új határ közvetlen közelébe két jelentősebb, központi funkciót betöltő település került, a szlovéniai oldalon Lendva, a magyarországi oldalon Lenti (1. ábra). A két város fejlődése Trianonig nagyon sok hasonlóságot mutat, de egészen 1920-ig Lendva szerepe volt jelentősebb.

Lendva a mocsaras előtér fölött, a Tenke (Lendva-hegy) délnyugati oldalába, a Lendva folyó fölé települt. Várát a hegy oldalába építették. Ezzel szemben Lenti a Tenke északi előterében, síksági területen, a Kerka folyó partján fejlődött ki. Vára a Kerka mocsárvilágának szigetére épült, melyet jól védhető, többszörös vízgyűrűvel vettek körül (GYURICZA L. – MOHOS M. 2006).

Mindkét város folyó mentén, jelentős utak találkozásánál jött létre, de e telepítő tényező jobban érvényesült Lendva esetében. A rómaiak idejében itt haladt el az ismert Borostyánút (a ma is római útnak nevezett 86-os főút innen indul). A Petovia (Ptuj) felől érkező út érintette Halicanum városát, amely a mai Lendvától néhány km-re keletre helyezkedhetett el, és haladt tovább Salla (Zalalövő), Savaria (Szombathely) felé. Később a Bécs–Adria és a Kanizsa–Graz útvonalak csomópontját jelentette Lendva. Ezzel szemben Lentiben csak dél-dunántúli jelentőségű utak találkoztak. Ezzel összefüggésben a középkorban, amikor mindkét település vásáros helyé fejlődött, az alsólendvai vásárok váltak regionális, illetve országos jelentőségűekké, Lentinek csak dél-dunántúli hatásköre volt.

Mindkét település vára – amelyek a 13. század második felében épültek – a Bánffy családé volt. A Bánffyak kihalása után az uradalmakkal együtt a Nádasdiak örökölték. Később pedig mindkettő az Eszterházy család tulajdonába került (TANTALICS B. 1993).

A XVIII. században mindkét településre jelentős számú idegen népesség áramlott be, közöttük zsidók, akiknek aránya – a kedvezőbb kereskedelmi helyzet miatt – Lendván nagyobb volt, mint Lentiben (MOHOS M. 1997).

A két város fejlődése a XIX. század utolsó harmadában tér el egymástól, amikor a közigazgatás átszervezése során Alsólendvát Zala megye legnagyobb területű, legnépesebb és legtöbb településsel rendelkező járásának székhelyeként nagyközségként, míg Lentit a Novai járáshoz tartozó kisközségként sorolták be. Míg Alsólendván teljes járási szintű intézményrendszer épült ki (járásbíróság, közjegyző, telekkönyvi hivatal, állami erdészeti hivatal, pénzügyőrség, csendőrség, postahivatal, távírda stb.), funkcionálisan város lett, addig Lenti teljesen falusias jelleget mutatott (MOHOS M. 1997).

Lendva dinamikus fejlődésében szerepet játszott a szőlőtermesztés illetve bortermelés is. A Tenke dél-délnyugati lejtőin minőségi borokat termeltek, amelyek kereskedelme meghatározó szerepet játszott Lendva gazdasági életében. 1875-ben megalapították a MértékHITELESÍTŐ Hivatalt is, amelynek feladata volt az akórol az akkori új űrmértékre (liter, hektoliter) áttérve a boroshordók hitelesítése. A filoxéravész után pedig a rekonstrukciós munkálatok ismét újabb bevándorlást (vincellérek, napszámosok) eredményeztek (GYURICZA L. – MOHOS M. 2006). Lentiben, a Tenke északi és keleti lejtőjén soha nem volt olyan jelentősége a szőlőtermesztésnek, mint Lendván.

Tehát közvetlenül Trianon előtt a földrajzilag igen közel lévő két település között lényeges különbség jött létre. Az egész térség legjelentősebb, dinamikusan fejlődő nagyközsége volt Lendva, amely egyébként a másik, – az egykori Vas megyéhez tartozó – elcsatolt járási székhelynél, Muraszombatnál is nagyobb volt. Nemcsak több lakossal, de jelentősebb gazdasági szerepkörrel is rendelkezett. (Az elcsatolás óta Muraszombat lett a Muravidék fő központja.) 1918-ban még Lenti – amely a trianoni döntés után is Magyarországon maradt – bár népességével kissé kiemelkedett az apró- és törpefalvak közül, alapvetően agrár jellegű település volt (MOHOS M. 1997).

A mai értelemben vett turizmusról Trianon előtt nem igen beszélhetünk a térségben, kivételt képez a gyógyturizmus. A ma Szlovéniához tartozó gyógyfürdőt (Tótszentmárton/Moravské Toplice) a mai Magyarországról is sokan felkeresték.

5. Az elcsatolástól a visszacsatolásig

Muravidéket az 1919. augusztus 12-i jugoszláv katonai megszállása után demarkációs vonal (ideiglenes határ) választotta el az anyaországtól. A muravidéki magyarság jelentős részének

hovatarozását végérvényesen a Nagykövetek Tanácsa 1922. november 10-i határozata döntötte el. A végleges határ kijelölése közel két évig tartott, amelyet 1924. július 8-án Zágrábban a Határmegállapító jegyzékben szentesítettek (GÖNCZ L. 2001).

A viszonylag hosszú folyamat ellenére a határőrizet azonban a megszállás kezdetétől fogva szigorú volt, s a térség gazdasági fejlődését akadályozta. Az érintett lakosság a határőrizetet úgy élte meg, hogy elveszítettnek érezte korábbi szabad mozgáslehetőségét, az új határ mérsékelte az itt lakók mozgásterét (GÖNCZ L. 2001).

A határellenőrzés éveken át rendkívül szigorú volt, a meg nem engedett helyeken átlépők ellen fegyvert is alkalmazhattak, de számos esetben a határátkelésre kijelölt helyeken sem engedték át a Magyarországra indulókat.

Az átkelésnek leggyakrabban gazdasági oka, konkrétan mezőgazdasági munkavégzés volt. Ugyanis az új határ kisebb-nagyobb földterületeket szakított el tulajdonosaiktól a határ mindkét oldalán. A földmunkák végzése céljából való átlépésről először 1921 őszén írtak alá magyar – szerb–horvát–szlovén egyezményt.

A határon átkelők másik csoportja a diákok voltak. Zömében szlovén nemzetiségű muravidéki diákok tanultak Magyarországon még a bizonytalan húszas években is, bár egy 1922. októberi belgrádi rendelet azonban számukra engedélyhez kötötte a külföldi tanulást (GÖNCZ L. 2001). A magyar nemzetiségűek azonban kevésbé éltek ezzel a lehetőséggel, gyakorlatilag 1941-ig sem tudták kiheverni lelkileg azt a traumát, amelyet az elcsatolás jelentett (GÖNCZ L. 2001), a magyar értelmiség döntő többsége elhagyta a vidéket.

A határátkelést az is nehezítette, hogy még 1919-ben megszűnt a vasúti közlekedés mind a Lendva – Rédics, mind a Körmend – Hodos – Muraszombat vonalon (MAJDÁN J. 2002). A húszas és harmincas években ugyan többször felmerült mindkét vasúti összeköttetés felújítása, amely gazdasági érdek is lett volna, s a Muravidékre került magyarság kapcsolatait is segítette volna fenntartani az anyaországgal, de utóbbi jugoszláv szempontból nem számított érvnek. Végül több mint 80 évnek kellett eltelnie – kivétel az 1941-45-ig tartó visszacsatolási időszak –, hogy újra legyen vasúti összeköttetés. Az őrési vasút 2001-ben épült meg újra.

A magyar és jugoszláv hatóságok 1929-ben összesen 22 határátkelő, illetve határátlépő helyet hagytak jóvá, amelyeket három kategóriába soroltak. A kettősbirtokosok külön kijelölt helyeken léphettek át földjükre dolgozni, illetve onnan a terményeiket vámmentesen hazaszállíthatták. A második kategóriába tartoztak a határ menti 10 km-es zónában lakók által igazolvánnyal használt átkelőhelyek, és a harmadikba azok, amelyeken keresztül mindenki közlekedhetett útlevelel.

A harmincas évek elejére valamelyest enyhült a magyar–jugoszláv viszony. Különböző kedvezményekkel támogatták kölcsönösen a kereskedelmi-gazdasági kapcsolatokat. Többek között az idegenforgalom is támogatásban részesült. Például 1931-ben a muravidékiek (magyarok – szlovének egyaránt) 50%-os kedvezménnyel utazhattak a budapesti vásárra, és a fővárosban minden múzeumot ingyenesen, a színházakat, fürdőket fél áron látogathatták. 1929-ben a muravidéki (és muraközi) lakosság – csoportos jelentkezés esetén – kedvezményesen utazhatott balatoni üdülésre. Természetesen a lehetőségekkel a lakosságnak csak elenyésző töredéke élt, hiszen a nagy többség a szegénység ellen küzdött. Egyidejűleg a magyarországi oldalról is elmaradt az elcsatolt gyógyfürdők látogatása.

A harmincas évekre jelentősen csökkent a magyarok aránya a Muravidéken, főként a fejlődésben leállt Lendván, s még inkább a fejlődő Muraszombaton. Ennek oka egyrészt a szlovén betelepítések (kolóniák létrehozása), beköltözések voltak, illetve a magyarok, főként értelmiségiek elköltözése, és sok helyütt elűzése. Ennek ellenére Muraszombaton még a harmincas években is a városi elitet a magyarok és a magyar érzelműek szűk rétege képezte, akik azonban a társas életbe alig kapcsolódtak be. Gyermeküket – a politikai és adminisztratív nehézségek ellenére – magyarországi elit iskolákba küldték, családjukkal minden évben a Balatonon üdültek, s értékrendszerüket a budapesti és a bécsi divathoz igazították (GÖNCZ L. 2001).

Időközben a korábbi legjelentősebb település, Lendva fejlődése – mivel vonzáskörzetének nagyobb részét az elcsatolással elveszítette – a periférikus helyzetében erősen stagnált. Ugyanakkor a Magyarországon maradt Lenti – Lendva elcsatolása miatt – központi funkciót kapott. 1925-ben járási székhellyé nevezték ki, s a töredék magyarországi területek központjává vált. Ez komoly fejlődést jelentett, új intézmények, hivatalok, iskolák jöttek létre, s lakosság száma is ugrásszerűen megnőtt.

6. Turizmus a II. világháború után

A II. világháború után a határ mindkét oldalán, s főként a két, határ menti központ (Lendva és Lenti) fejlődésében érezhető egyrészt a periférikus helyzet, másrészt a Magyarország és Jugoszlávia közötti viszony hatása. Az ötvenes években, amikor elhidegültek hazánk politikai kapcsolatai déli szomszédunkkal, amikor nálunk a "Tito láncos kutya" kifejezést használták, a Zalaegerszeg – Rédics – Lendva/Lendava vasútvonalon a határ mentén még a síneket is felszedték, a harmincas években működő közúti határátkelőhelyek többségét megszüntették. Ebben az időszakban turizmusról gyakorlatilag egyáltalán nem beszélhetünk e

határszakaszon, s a muravidéki magyarság kapcsolatai is szinte teljesen megszűntek az anyaországgal.

Az enyhülés a hetvenes évek elején következett be, a határsávban (kb. 20 km szélességben) élők személyi igazolvánnyal is átutazhattak a másik oldal határsávjába. (Bár ezt ott nemigen ellenőrizték: ha valakit egyéb okok miatt nem igazoltattak, akkor így akár a montenegrói tengerparton is nyaralhatott.) Ez egyszerű kiutazási lehetőséget a határ mentén élők leginkább lendvai vásárlásra használták fel. A "jersey-korszak" legfőbb utazási motivációja a textilipari termékek voltak (GYURICZA L. 2002).

Ez a fajta turizmus a nyolcvanas években tovább nőtt, de akkorra a személyi igazolványt az évi nyolcszori átlépésre jogosító kishatárforgalmi igazolvány ("zöld útlevel") váltotta fel, amellyel szintén meg lehetett oldani akár a tengerparti nyaralást is. Ehhez azonban a "szerencsés zónában" élőknek (a többi magyar állampolgár évente egyszer utazhatott Jugoszláviába) illegálisan beszerezett valutára is szükségük volt, hiszen államunk utazásonként 10 DEM átváltását illetve kivitelét engedélyezte.

Ez az utazási forma a határ menti családi és baráti kapcsolatok ápolását segítette elvileg, a valóságban azonban a magyarországi hiánygazdálkodásra épülve a határsávban élő magyar állampolgárok számára lendvai, csáktornyai, muraszombati bevásárlóturizmust jelentett, ahol a nálunk nem kapható cikkek (sportkonfekció, sportcikkek, hanglemezek, pipercikkek stb.) voltak a motiváló tényezők („Fa szappan-korszak”).

A Szlovéniából Magyarországra érkező jugoszláv állampolgárok (beleértve a muravidékieket is) – néhány családi kapcsolat kivételével – csak tranzitutasokként jelentkeztek a határ menti turizmusban, annak ellenére, hogy a jugoszláv állampolgárok szabadon utazhattak külföldre (GYURICZA L. 2002).

A magyar oldalon nemcsak a turizmus feltételei nem voltak biztosítva, de a szabad mozgás sem. A határsáv (20 km) bármely pontján igazoltathattak határőrök, s a nem ott lakók könnyen kellemetlen helyzetbe kerülhettek, ha úti céljukat nem tudták egyértelműen igazolni.

A magyarországi oldalon az első valódi idegenforgalmi beruházás Lentiben történt, 1978-ban nyílt meg a termálfürdő, amely főként a helyi lakosság rekreációját szolgálta, majd a nyolcvanas évektől nőtt folyamatosan vonzáskörzete, sőt a külföldi (főként osztrák és német) vendégek körében is népszerű lett.

Emellett tulajdonképpen csak a zajdai, novai, pördeföldi erdőkhöz kapcsolódó vadászturizmus (a határtól kb. 30 - 50 km-es sávban) említhető, amely kevés, de fajlagosan

viszonylag sokat költő vendéget jelentett. Azonban e turisztikai termék nem érintette a szlovén határ mellett élőket, a fő küldő országok Németország és Ausztria voltak.

7. A kilencvenes évek változásainak hatása – bevásárlóturizmus

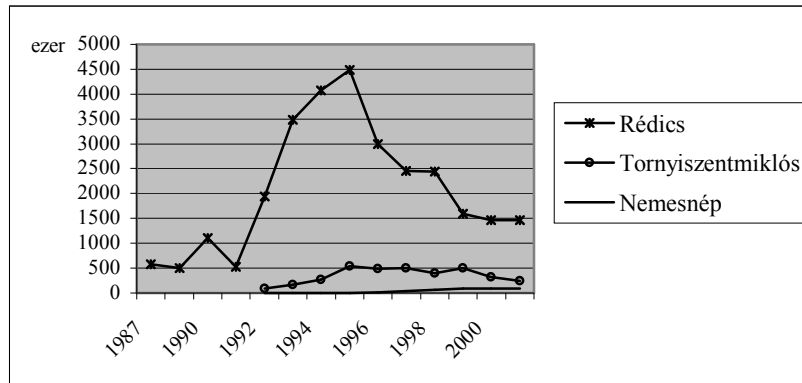
A magyarországi rendszerváltozás óriási fordulatot hozott a szlovén határ mentén. Az addigi periférikus térség az ország délnyugati kapujává vált. Megteremtődött a turizmus legalapvetőbb feltétele, a szabad mozgás, a határvidék megközelíthetővé vált. Ezzel egyidőben óriási mértékben megnőtt a határforgalom, 1991-től 1995-ig a személyforgalom 8-szorosára, a teherforgalom 1989-től 1995-re a 35-szörösére nőtt! (GYURICZA L. 1998) Egyidejűleg – a rédicsi és a bajánsenyei nemzetközi határátkelőhely mellett – Tornyiszentmiklóson bilaterális, Nemesnépen időszakos határátkelő nyílt, ami tovább növelte a határforgalmat, illetve az egész határvidéket bevonta a folyamatba.

Ennek az időszaknak a másik fontos eseménye volt Szlovénia függetlenné válása, amely szintén lényeges hatással volt a magyar határvidékre. Egyrészt Letenyéről, a horvát – magyar határátkelőről a teherforgalom egy része átkerült Rédicésre, s így e kategóriában Rédics Hegyeshalom után a 2. legnagyobb átkelő lett. Másrészt a politikailag és gazdaságilag gyorsan stabilizálódó Szlovéniából – az ottani magasabb bér- és árszínvonal következtében egy óriási méretű bevásárlóturizmus zúdult Lentiire. Ezzel egyidőben a lenti termálfürdőt gyógyfürdővé minősítették, ami megteremtette a gyógyturizmus fejlesztésének lehetőségét.

A szlovén–magyar határszakasz legnagyobb átkelőhelyének Rédicznek, valamint a két kisebb (bilaterális) átkelőhelyének (Nemesnép és Tornyiszentmiklós) adataiból kitűnik, hogy a külföldi személyforgalom 1991-től 1995-ig rendkívül dinamikusan nőtt, 1998-ig magas szinten volt, majd azóta drasztikusan visszaesett (4. ábra). Ezt az óriási forgalmat az a bevásárlóturizmus indukálta, ami legfőképpen Lentiire irányult. Azonban az akkori óriási érdeklődés nem csak a határhoz közeli területeket érintette, hanem egész Szlovéniából tömegével érkeztek bevásárlóturisták. A szlovén utasok egyharmada a határtól több, mint 200 km-ről érkezett. A három legtávolabbi szlovén régió (Primorska, Gorenjska, Notranska) az utazók 23,5 %-át adta (GYURICZA L. 1998).

A prosperáló időszak nagyságrendjét jól mutatja, hogy a 8.500 lakosú kisvárosban 47 pénzváltó működött, melyek piaci napokon együttesen 150-180 millió forint forgalmat bonyolítottak le. A bevásárlások főképpen (80 %-ban) a konfekcióipari, valamint az élelmiszeripari termékekre irányultak.

4. ábra. Külföldi személyforgalom (1987-2001)
Figure 4. Arrivals between 1987-2001

Forrás: KSH Zala Megyei Stat. Hiv. adatai alapján szerk. Gyuricza L.
Source: based on the KSH Zala Megyei Stat. Hiv, ed. by Gyuricza L.

A bevásárlóturizmus közvetlen pozitív következménye volt Lentiben az önkormányzati bevételek rendkívül dinamikus növekedése. Csupán a piaci árusítóhelyek értékesítéséből az 1987. évi 50 ezer forinthez képest 1995-ben 100 millió forint volt a bevétel (GYURICZA L. 1998). 1997. után ez a volumen stagnált, majd csökkent.

A nyereséget részben visszaforgatták a bevásárlóturizmusba (parkolóhelyek, árusítóhelyek bővítése, közbiztonság javítása stb.), részben a gyógyfürdőt, részben egyéb infrastruktúrát fejlesztettek. A vállalkozói réteg a városban megerősödött, a munkanélküliek száma csökkent. Bár hozzá kell tenni, hogy jelentős számban alakultak kényszervállalkozások is. Lenti belvárosának morfológiája teljesen átalakult; a határtól bevezető út mentén a korábbi földszintes házak helyén emeletes sorházak épültek, földszintükön üzletekkel, a családi házakat boltokkal bővítették. Jelentősen bővült a kereskedelmi kínálat: a kiskereskedelmi üzletek száma 1991-től 1998-ig a négyszeresére, ezen belül a ruházati boltok száma a tizenkétszeresére nőtt. (1995 és 1998 között 81 új üzlet nyílt!) (GYURICZA L. 2002)

Főbb negatív következmény volt, hogy kezdetben (a legdinamikusabb fejlődés idején) - a helyi tőkeszegénység miatt - főként idegen vállalkozók profitját növelte a bevásárlóturizmus. A későbbiekben is nagyrészt csak az önkormányzat és egy szűk vállalkozói kör részesült a haszonból, az átlagpolgárok többségének a bevásárlóturizmus csak a kaotikus közlekedési helyzetet és a nagy kereslet miatti magas árszínvonalat jelentette. Lenti dinamikus fejlődése nem sugárzott ki a környező településekre (kivétel a közvetlen déli környék: Lentihegy, Gosztola).

A fentebb említett, megszorodott üzletek jelentős része (a kisebbek) ma már bezárt, a nagyobbak viszont megerősödtek. A vállalkozók a bevásárlóturizmusban felhalmozott tőkéjüket nagyrészt panziók, üdülők, apartmanok építésébe fektették. Ez önmagában örvendetes lenne, de a szálláshelykínálat addig is rossz struktúrája tovább romlott. Bár a bevásárlóturizmussal párhuzamosan Lentiben a gyógyturizmus is fejlődött, de továbbra sem épültek igényesebb szálláshelyek. (Nem csak 4 és 5 csillagos szállodája nincs a Lenti gyógyturizmusnak, hanem teljesen hiányzik a szálloda kategória.) Ez akadályozza a fajlagosan sokat költő vendégek érkezését. A spontán fejlődés következménye viszont, hogy egyszerűbb, olcsó szálláshelyekből túlkínálat alakult ki. Sikertelen kísérletnek bizonyult az is, hogy a szlovén bevásárlóturisták egy részét átirányítsák a "valódi" turizmusba.

8. A XXI. század: Európai Unió, Schengeni-övezet – Muránia Idegenforgalmi Övezet

A térség határ menti kapcsolataiban, illetve idegenforgalmi fejlődésében 2004-ben döntő változást hozott Szlovénia és Magyarország egyidejű csatlakozása az Európai Unióhoz. Nem csak a határátlépéseket könnyítette meg a csatlakozás – s ez a forgalom bővülésével is járt –, hanem lehetőséget biztosított a határon átnyúló idegenforgalmi együttműködésre, közös, uniós pályázatokon való részvételre, immáron a „valódi” turizmus fejlesztése érdekében.

Mindezt tovább segítette, hogy a schengeni határok kibővülése során (2007. karácsonytól) mindkét ország a Schengeni-övezet része lett, s ezzel 90 év után újra (leszámítva az 1941 – 45 közötti visszacsatolt állapotot) – bár a határ maradt –, határellenőrzés nélkül, szabadon mozoghat bárki a nyugat-zalai – muravidéki térségben.

Miközben napjainkban a turizmus a legdinamikusabban fejlődő gazdasági ágazattá vált, az említett kedvező politikai változások és a turizmus világtrendjei megteremtették annak lehetőségét, hogy 2006-ban létrehozzák a szlovén–magyar határ két oldalát összekapcsoló Muránia Idegenforgalmi Övezetet, amelyet egyrészt a Lendvai kistérség 7 önkormányzata, 41 települése, másrészt a Lenti kistérség 13 körjegyzősége, 51 települése alkot (5. ábra).

A Muránia IÖ legfontosabb célkitűzései között szerepel a fenntartható fejlődés koncepciójával összefüggésben a közös idegenforgalmi desztinációfejlesztés, illetve az idegenforgalmi desztináció erőforrásainak optimális kihasználása, a határon átnyúló desztinációk versenyelőnyeinek növelése, továbbá a turizmusban résztvevő vállalkozások támogatása.

Az elmúlt két év eredményei biztatóak a jövőre nézve, amelyek főképpen az uniós pályázati pénzekből finanszírozott, határon átvezető programokban, desztinációk

létrehozásában, fejlesztésében mutatkoznak meg, de egyelőre még kiforratlannak tűnik a rendszer, találunk ellentmondásokat. Apró, de jellemző példa: új tanösvényeket hoztak létre az övezetben (pl. Tőzike-tanösvény, Hód-tanösvény), de a szakszerűtlenségről árulkodik, hogy ezeken a turistajelzések hiányosak, a drága információs táblákat nem megfelelő helyeken, igénytelenül állították fel. Hiányoznak a környék útjain a tanösvényekre a figyelmet felhívó táblák, és nem történt meg az új desztinációk megfelelő ismertetése sem. Így e tanösvényeknek látogatói gyakorlatilag nincsenek.

5. ábra. A Muránia Idegenforgalmi Övezet
Figure 5. The Murania Tourism Region

*Forrás: http://www.murania.info.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=52
 Source: http://www.murania.info.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=52*

A hiányosságok ellenére a Muránia IÖ a jövőben sokat tehet a szlovén–magyar határvidék idegenforgalmi-gazdasági fejlesztéséért. E törekvések tükröződnek „A Muránia Idegenforgalmi Övezet fejlesztési stratégiájában”, amelynek lényegét Muránia védjegye foglalja össze. Az „Egy csepp Európa – Kapljica Evrope” kétnyelvű szlogennel hangsúlyozott védjegy szimbolizálja a hányatott sorsú határvidék jelenét és biztató jövőjét (6. ábra).

A védjegy alapja a folyó (Mura), amely oldalágaival átöleli a partjain élő fasorokat, az összetartozást szimbolizálva. A fa a Mura menti táj jelképe. A felkelő nap – amely önmagában az újjászületést képviseli –, a Mura mentén élő nemzetek egyesülésének pozitív,

ártatlan szépségét szimbolizálja. A szivárvány, a béke jelképe összekapcsolja a folyót, a fák lombkoronáját, a napot, mintegy hirdetve a Mura mentén élő nemzetek békés együttélését és együttműködését.

6. ábra. A Muránia Idegenforgalmi Övezet védjegye
Figure 6. Trademark of the Murania Tourism Region

Forrás: http://www.lenti.hu/viewpage.php?page_id=3
Source: http://www.lenti.hu/viewpage.php?page_id=3

9. Irodalom

- BAZSIKA E. – GYURICZA L. 1999: *Összehasonlító vizsgálatok Lenti és Bad Radkersburg idegenforgalmában.* In: Földrajzi Közlemények, Bp. 1999/3-4. szám pp. 129 - 144.
- BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2008: *Néprajzi tájak „vándorlása” a magyarországi térképeken – Hetés, Göcsej, Őrség határainak vizsgálata geomorfológiai és nyelvöldrajzi vonatkozásokkal.* In: Földrajzi Közlemények Bp. 2008/3. szám pp.
- GÖNCZ L. 2001: *A muravidéki magyarság 1918 – 1941.* Lendva, 2001. 368 p.
- GYURICZA L. 1991: *Die Herausbildung der Oberfläche der Kerkagegend. Specimina Geographica.* Pécs, pp. 133-148.
- GYURICZA L. 1996: *Neue Tendenzen und Entwicklungen im West-Zala-Gebiet in den neunziger Jahren.* In: Drozg, V. (szerk.): *Nove smeri prostorskega razvoja.* Maribor pp. 183 - 195.
- GYURICZA L. 1996: *A szlovén-magyar határforgalom változása a kilencvenes években, s ennek hatása Nyugat-Zalára.* In: Muratáj 96/2. Lendva/Lendava pp. 86-95.
- GYURICZA L. 1998: *Die Wirkung des slowenischen Einkaufstourismus auf das Leben von Lenti.* In: Aubert A.- Miszler M. (szerk.): *Globalization-Regionalization/Regionalizmus/.* Pécs, pp. 170-179.
- GYURICZA L. 2000: *A tájhasznosítás története és mai helyzete a magyar - szlovén államhatár mentén.* In: Schweitzer F. - Tiner T. (szerk.): *Tájkutatási irányzatok Magyarországon.* MTA FKI Bp. pp. 55 -75.
- GYURICZA L. – KOPÁRI L. 2002: *Természetföldrajzi megfigyelések Szlovéniában.* Terepgyakorlati praktikum. PTE TTK FI Pécs 52 p.
- GYURICZA L. 2002: *A turizmus lehetőségei a szlovén-magyar határ mentén.* In: Mohos M. (szerk.): *A határ, amely elválaszt és összeköt.* Mandulavirágzás Tudományos Napok – Pécs, pp. 158-173.

- GYURICZA L. – MOHOS M. 2006: *A táji adottságok szerepe Lendva és Lenti társadalmi fejlődésében*. In: Fülek Gy. (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében – Település a tájban*. Gödöllő, pp. 215 - 221.
- LOVÁSZ GY. 1970: *A Zalai-dombság főbb morfológiai problémái*. Földrajzi tanulmányok a Dél-Dunántúl területéről. DTI Ért. Akadémiai Kiadó Budapest, pp. 11-83.
- MAJDÁN J. 2002: *Egy régi–új vasút szerepe a szlovén–magyar határ mentén*. In: Mohos M. (szerk.): *A határ, amely elválaszt és összeköt*. Mandulavirágzás Tudományos Napok – Pécs, pp. 77-98..
- MOHOS M. 1997: *Szerepcseré: Lenti-Alsólendva*. – Muratáj 1997/2. pp. 97 – 102.
- MOHOS M. 2001: *Hetés, Őrség, Vendvidék – kettévágott kistájak*. Rubicon 8-9. szám pp. 61-62.
- TANTALICS B 1993.: *Lenti története 1849-ig* – Lenti, 288 p..

A Muránia Idegenforgalmi Övezet fejlesztési stratégiája

http://www.murania.info.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=27
a látogatás időpontja: 2008. október 20.

Summary

In our study we will analyse the development of Slovene-Hungarian cross-border relationships – mainly from the point of view of tourism. We will study them from the time of their formation, i.e. the Treaty of Trianon, upto these days, when, after leaving off frontier control, the Murania Tourist Area could be formed on the basis of cross-border relationships. The designation of the Trianon border line on the nature-geographically absolutely uniform landscape was unfair in ethnic respect too, since, the population of ethnically homogeneous Hungarian villages got suddenly into minority on the Slovenian side of the border in a zone of about 50 km long and 5-10 km wide.

We will analyse the alterations of cross-border relationships according to historical periods. First of all, we will study the years between the two world wars, when the Hungarian minority was still hoping that the new border was temporary. Then we will look at the cool relations formed during socialism. Later, we will analyse the flourishing of enormous shopping tourism following the change of regime and the independence of Slovenia. Finally, we will see the possibilities to create real touristic relationships after pulling down the borders.

Beside changes in neighbouring relations, we will parallel the development of Lenti and Lendva – two major towns lying on either side of the border.